

УДК 339.564:339.543.624

С. Я. Ковальчук,
к. е. н., доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет
М. В. Григораш,
студентка, Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ В МЕЖАХ ДІЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

S. Kovalchuk,
Candidate in Economics, Associate Professor of the Department of Economics
Vinnitsa National Agrarian University
M. Grigorash,
a student, Vinnitsa National Agrarian University

FEATURES OF EXPORT OPERATIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE FREE TRADE ZONE

У статті розглянуто реальні умови набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проаналізовано сучасний стан розвитку торговельних відносин між ЄС та Україною. Відображено основні пункти та переваги дії Зони вільної торгівлі з ЄС, розглянуто переваги, що відкрились перед українськими товаровиробниками та інструменти реалізації товаровідносин між українськими підприємствами та європейськими, обґрунтовано можливості інтеграції українського підприємництва до глобальних ланцюжків економіки та розвиток імпортозаміщеності в національній економіці. Проаналізовано всі особливості експортних операцій в межах дії Зони вільної торгівлі.

The real conditions of the entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the EU are considered. The current state of development of trade relations between the EU and Ukraine is analyzed. The main points and advantages of the Free Trade Area with the EU are described, the advantages offered by Ukrainian commodity producers and tools for the sale of goods between Ukrainian enterprises and European ones are substantiated, the possibility of integrating Ukrainian business into global economic chains and the development of import substitution in the national economy are grounded. All the peculiarities of export operations within the framework of the Free Trade Zone are analyzed.

Ключові слова: Зона вільної торгівлі, імпорт, експорт, мито, тарифні методи регулювання, нетарифні методи регулювання, сільськогосподарська продукція.

Key words: Free Trade Area, import, export, customs, tariff regulation methods, non-tariff methods of regulation, agricultural products.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дія Зони вільної торгівлі створило нові умови для розвитку експортної діяльності аграрного сектору України, що передбачає широке коло можливостей в розвитку торговельної діяльності та розвитку загальної інфраструктури та сільських територій.

Вона включає торгівлю товарами сільськогосподарської продукції, послугами, передбачає доступ до ринків державних закупівель, лібералізацію режимів іноземного інвестування, запровадження нових правил щодо окремих аспектів конкурентної політики, у тому числі державної допомоги, застосування сучасних норм

Таблиця 1. Обсяги виробництва в Україні за 2017 рік

Види господарств та продукції	Обсяг виробництва в Україні
Сільське господарство, рибне та лісове господарство	+1.1%
Злакові/олійне насіння	+1.1%
М'ясо	+2.2%
Цукор/кондитерські вироби	+4.7%
Рослинні та тваринні жири	+5.5%
Фрукти та горіхи	+3.8%
Устаткування та електроніка	+7.4%
Автомобілі/запасні частини	+4.7%
Транспортне обладнання	+3.3%
Чорні метали	+2.6%
Вироби з металу	+5.8%

Джерело: розроблено за даними [2].

Таблиця 2. Зовнішня торгівля України з ЄС 2016—2017 рр.

№ п/п	Зовнішньо-економічні відносини (види)	Товари, млн дол.			Послуги, млн дол.		
		2016	2017	(%)	2016	2017	(%)
1	Експорт	13496,3	17534,5	29,9	3004,9	3329,6	10,8
2	Імпорт	17140,8	20795,8	21,3	2421,6	2503	3,4

Джерело: розроблено автором.

і правил захисту прав інтелектуальної власності [1]. Розгляд міжнародної діяльності аграрних підприємств з європейськими та групування основних наслідків Зони вільної торгівлі між України з ЄС, розгляд вже діючих механізмів, впроваджених Україною, дозволяє оцінити стан економіки країни за минулий рік та намітити перспективи, свідчать про актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питанням дослідження і впливу інтеграційних процесів та впровадження такого механізму, як Зона вільної торгівлі України з ЄС на економіку України займалися: Хейлієр М., П'ятницький В., Осадча Н., Редіх Е., Жаліло Я.А., Базиліук Я.Б., Ковальчук С.Я. та ін. Кожен з цих вчених досліджував вплив укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, вплив Зони вільної торгівлі на економіку та механізм проведення експортних операцій в Україні.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження впливу дії Зони вільної торгівлі на аграрний сектор України та відносин, що пов'язані з експортом сільськогосподарської продукції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зона вільної торгівлі з Євросоюзом для України є головним інструментом євроінтеграційних процесів у країні. Вона забезпечила лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри — руху робочої сили в країні.

Підписання Угоди про асоціації між Україною та ЄС та дія Зони вільної торгівлі дозволило Україні:

1. Запроваджувати правила ЄС щодо державних закупівель, що дозволило українським підприємствам змагатися за отримання державних замовлень у країнах ЄС на таких самих умовах, що і європейські компанії.

2. Українські підприємства отримали можливість продавати окремі послуги в країнах ЄС на кращих умовах, ніж будь-які інші країни, а в деяких випадках отримали право на застосування національного режиму. Угода надала українським постачальникам послуг право на заснування представництв (за умови виконання певних вимог) та автоматично поширюється на нові послуги в майбутньому.

3. Україна забезпечила відповідність своїх регламентів та процедур регламентам та процедурам ЄС, сертифіковані товари вважаються такими, що відповідають вимогам ЄС і не потребуватимуть додаткових перевірок [2].

Протягом двох років дії Зони вільної торгівлі з ЄС спостерігається зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продукції промислового виробництва (табл. 1).

Проаналізувавши обсяг виробництва в Україні за 2017 рік в умовах Зони вільної торгівлі спостерігається зростання виробництва у всіх сферах в середньому на 3%.

Вільні торгівельні відносини з ЄС мають опосередкований вплив на прискорення темпів економічного зростання. Приріст становить 0,7—0,9 % від початкового значення за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

За розрахунками, вона забезпечила зростання ВВП України на 0.5% щороку, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1.2% на рік.

Що стосується економічних показників, великих змін зазнала сфера торгівлі товарами та послугами у вигляді зростання експорту та імпорту на них. Розглянемо основні показники зовнішньої торгівлі України та ЄС за 2017 рік у порівнянні з 2016 роком (табл. 1).

Дослідження показало, що всі показники торгівлі з ЄС направлені до зростання. Зростання імпорту товарів та послуг в середньому на 12,5% звичайно не має позитивного впливу на розвиток національного ринку, але

Таблиця 3. Зміна тарифного захисту сторін

Найменування групи, розділу за УКТЗЕД	Середня арифметична ставка увізного мита					
	Діюча		З моменту набуття угодою чинності		11-й рік	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
всього по Митному тарифу	4,95	7,6	2,42	0,5	0,32	0,05
по товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство)	9,24	19,8	6,77	0,6	1,38	0,24
по товарах груп УКТЗЕД 25-97 (промислові та перероблені сільськогосподарські товари)	3,67	3,9	1,12	0,5	0,00	0,0

Джерело: розроблено за даними [8].

Таблиця 4. Експорт сільськогосподарської продукції в ЄС

Товари	Мито ЄС, що сплачувала Україна	Мито ЄС, що сплачує Україна за ЗВТ
Овочі, фрукти та горіхи	До 20.8% + 8.4€/100kg/net	0%
Пшениця	До 186€/т	0% для перших 950 тис. тонн із збільшенням до 1 млн тонн протягом 5 років Експорт у 2012 р. – 1,522 млн тонн
Кукурудза	До 94€/т	0% для перших 400 тис. тонн із збільшенням до 650 тис. тонн протягом 5 років Експорт у 2012 р. – 1,182 млн тонн
Соеві боби, насіння та олійне насіння	До 9.6%	0%
Вироби з шоколаду	До 43%	0% для перших 2 тис. тонн із збільшенням до 3 тис. тонн протягом 5 років Експорт у 2012 р. – 45 тис. тонн
Фруктовий сік	До 33.6% + 20.6€/100kg/ net	0% для перших 10 тис. тон із збільшенням до 20 тис. тонн протягом 5 років Експорт у 2012 р. – 42.56 тис. тонн
Спирт	До 1%/об/ гкл+6.4 €/hl	0% для перших 27 тис. тонн із збільшенням до 100 тис. тонн протягом 5 років Експорт у 2012 р. – 11 тис. тонн

Джерело: розроблено за даними [9].

він показує роботу механізму торгівлі між двома країнами.

Важливе місце в експорті та імпорті товарів та послуг України займає рух сільськогосподарських товарів. Основними експортними країнами для України є країни Азії, країни ЄС та країни Африки.

Загальна сума експорту до ЄС у 2017 році становила 4,177 млрд дол., 38,4% загального експорту України. Найбільш вагомими в структурі експорту стали кукурудза — на 57,4%, насіння свиріпи або ріпаку — на 72,9%, соняшникова олія — на 23% [3]. Окрім того, значно збільшилась питома вага постачання м'яса та харчових субпродуктів птиці, меду, кондитерських виробів, маргаринової продукції та таких цікавих кінцевих продуктів як сорго чи насіння льону в загальній вартості експорту. За даними Міжнародного економічного форуму, що відбувся в вересні 2017 року, Україна була занесена в топові списки десяти найбільших експортерів харчової продукції, що зробило Україну гарантом харчової безпеки ЄС. Це є вкрай важливим в контексті втраченого російського ринку.

Близько 6,1% всього експорту товарів України припадає на Польщу. Вона є одним із лідерів по закупівлі українських товарів є Польща. Експорт товарів з України до Польщі зріс на 25,7% за січень — липень 2017 року

порівняно з аналогічним періодом минулого року. Навіть порівняно з періодом січень — липень 2013 року експорт України до Польщі збільшився на 4%. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС реально забезпечило зростання торгівлі між Україною і Польщею. Тим не менше збільшився не тільки експорт, а й імпорт [3].

Експорт Іспанії за 2017 рік зріс на 9,2% порівняно з 2016 роком, що становить 2031,3 тис. дол. Також одним із експортерів українських товарів є Данія, її показники в 2017 році у порівнянні з 2016 роком — 553,4 зросли на 9%.

Обсяг експорту з Німеччиною продовжує збільшуватись рекордними темпами. За 2017 рік експорт становлять 1,3 тримільйони євро, що більше на 6,3%, ніж у 2016 році.

Ключовими імпортерами української сільськогосподарської та харчової продукції серед країн ЄС є Нідерланди з часткою 17,6%, Іспанія — 15,5%, Польща — 12,9%, Італія — 11,9% та Німеччина — 9,9% [4].

Імпорт Польщі до України зріс на 30,4% за січень — липень 2017 року порівняно з аналогічним періодом минулого року і на 12% порівняно з періодом січень — липень 2013 року. Частка Польщі в загальному імпорті

України становить 6,8%. Дійсно, для Польщі та України створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС стало взаємовигідним. Крім Польщі успішно розвивається торгівля України з Іспанією, Голландією і Німеччиною [5].

Імпорт Іспанії в 2016 році складав 2453,8 тис. дол., що протягом 2017 року зріс майже в 1,5 рази. Грошовий вираз імпортованих відносин з Німеччиною в 2016 році склали 70325,8 тис. дол., у 2017 році річні обсяги склали 1,03 тримільйона євро, що більше на 8,3% за дані попереднього року.

Відмінною рисою Зони вільної торгівлі Україна — ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволило значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки — європейських експортерів до українського ринку [6].

На сьогодні вже повністю використані тарифні квоти на цілу низку українських аграрних товарів: цукор, мед, ячмінь, ячмінна крупа та борошно, оброблені томати, виноградний та яблучний сік, кукурудза, пшениця.

Серед додаткових торговельних преференцій, які вступили в дію з 1 жовтня 2017 року, українські експортери вже повністю використали квоти на мед обсягом 2500 тонн. На 36,5% використані квоти на оброблені томати, а на 5,9% — квота на ячмінну крупу та борошно. У повному обсязі наразі залишаються не вичерпаними додаткові торговельні преференції на виноградний сік — 500 тонн та овес — 4000 тонн [5].

Перед розглядом тарифних змін нами було досліджено основні етапи здійснення експорту сільськогосподарської продукції:

1. Провести підготовчу роботу забезпечити відповідність вимогам ЄС щодо безпечності продукції, провести сертифікацію на відповідність міжнародним стандартам (за необхідності), вивчити ринок збуту, знайти партнерів в ЄС.

2. Провести акредитацію (облік) на митниці та отримати картку акредитації компанії або приватного підприємця (безоплатно).

3. Укласти зовнішньоекономічний контракт та договір на надання транспортно-експедиційних послуг.

4. Отримати фітосанітарний сертифікат.

5. Отримати сертифікат з перевезення товару EUR.1.

6. Провести митне оформлення вантажу в режимі експорту, надавши необхідні документи (митну декларацію, контракт, інвойс, калькуляцію виробництва, транспортну накладну, сертифікат EUR.1, фітосанітарний сертифікат, ін.).

7. Пройти митні перевірки та фітосанітарний контроль у пункті в'їзду на територію ЄС. Рослина продукція повинна бути заявлена щонайменше за 24 год до прибуття вантажу до місця перетину кордону [7].

Відбулися зміни тарифного захисту для сторін Зони вільної торгівлі, Україна поступово впродовж 10 років

зменшує увізні мита на продукцію сільського господарства та промислові і переробні сільськогосподарські товари, так як вона є стратегічною для України (табл. 3).

Український аграрний сектор отримав найбільші переваги від зменшення увізних мит: 330 млн євро для сільськогосподарської продукції та 53 млн євро для переробленої сільськогосподарської продукції. Нові можливості доступу до ринку Євросоюзу та запровадження вищих стандартів виробництва продукції заохотили інвестиції, стимулювали модернізацію сільського господарства та покращили умови праці.

У наступній таблиці наведена інформація аналізу про тарифний вплив на основні експортні товари з України (на які припадає майже 60% усього експорту до ЄС) (табл. 4).

Також застосовано лібералізацію зовнішньоторговельних відносин, що спрямована на зменшення перепон для торгівлі, що виникають у зв'язку із різницею в технічних регламентах України та ЄС, стандартів, процедур оцінки відповідності та інших вимог до якості продукції.

Україна вжила необхідних заходів з метою поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС і зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених у чинних Рішеннях та Регламентах ЄС [10].

При дослідженні цієї теми потрібно звернути увагу на основні якісні заходи та механізми регулювання, а не тільки на кількісні.

Всі заходи державного регулювання за наслідками впливу на умови проведення експортних операцій поділяються на "жовті", "зелені" та "блакитні" методи. Заходи "жовтого блоку" негативно впливають на умови торговельного обміну між країнами, тоді як заходи "блакитного блоку" справляють мінімальний вплив, а "зеленого" — не впливають, чим і зумовлене обмеження в застосуванні заходів цього методу та необмежене використання двох інших.

Основними впровадженнями заходами в ЄС є заходи "блакитного блоку", наприклад, використання коштів на підтримку доходів фермерів. Але сотівською комісією, при впровадженні таких заходів, виникали суперечки щодо законності та обгрунтованості цих заходів. Тому що, провадження даних заходів з боку ЄС опосередковано впливатиме на конкурентоформуючу функцію внутрішнього ринку та собівартість випущених товарів.

Так, як Зона вільної торгівлі є взаємною угодою, яка відкрила українським підприємствам такі ж можливості на ринках ЄС, як і для європейських компаній — на українському ринку. Насправді Україна отримала кращі умови доступу до ринку ЄС. По-друге, товари з ЄС вже сьогодні широко представлені на українському ринку [2].

Доступ до ринків ЄС відкрив можливості перед малим та середнім бізнесом. Малі та середні товаровиробники можуть постачати товари на європейських ринках у будь-який час, коли буде така нагода. Відкри-

лися додаткові можливості перед іншими сферами бізнесу для імпортування сфери послуг ЄС до України.

ВИСНОВКИ

Отже, основні наслідки запровадження Зони вільної торгівлі для сільського господарства є позитивними. Вплив вільної торгівлі сільськогосподарською продукцією має також позитивний вплив на розвиток інших галузей господарства та виробництва. Особливості експорту в межах Зони вільної торгівлі залежать від правильності здійснення послідовності операцій при оформленні та перетинанні кордону. Також великий вплив на експорт України мають тарифні та нетарифні бар'єри, що з часу запровадження Зони вільної торгівлі поступово зникають. Це проявляється в зменшенні мита, наданні квот на сільськогосподарську продукцію, торгових преференцій. Також для здійснення експорту з ЄС українська продукція обов'язково повинна відповідати технічним регламентам Європи, що позитивно впливає на якість та підвищує конкурентоспроможність українських товарів.

Література:

1. Зона вільної торгівлі України та ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ww2.gov.if.ua/verhovynska/ua/8625.htm>
2. Торговля з ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://readymag.com/kis/eu-ukraine-fta/3/>
3. Основні економічні показники торговельного співробітництва України з ЄС за 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dd1eba41-9aeb-433e-97b2-5acc57561f&title=PokaznikiTorgivliUkrainiZsZa2017-Rik>
4. Україна наростила експортний потенціал. Експорт аграрних та харчових товарів з України до ЄС зріс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/1/7073057/
5. Україна чи ЄС: Хто більше виграв від зони вільної торгівлі? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-chy-yes-khto-bilshe-vyhrav-vid-zony-vilnoi-torhivli-413425.htm>
6. Угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Угода_про_зону_вільної_торгівлі_між_Україною_та_ЄС
7. Овочі: перспективи експорту до ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/eksport-ovochiv-do-yes.pdf>
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
9. Редіх Е.В Зоні вільної торгівлі. Як змінилися торги між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Е. Редіх / Agropolit. — 2017. — Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/368-v-zoni-vilnoyi-torgivli-yak-zminilisya-torgi-mij-ukrayinoyu-ta-yes-za-tri-roki>

10 Хейлієр М., П'ятницький В. Торговля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільноторговлю / М. Хейлієр, В.П'ятницький. — 2015. — С. 11—12.

11. Kovalchuk S. Ecological and economic imperatives of sustainable development of agroecosystems / S. Kovalchuk / Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. — 2018. — Вип. № 2. — С. 18—26.

References:

1. The official site of Vorovinsky State District Administration (2015) "Free Trade Area of Ukraine and the EU" [Online], available at: <http://ww2.gov.if.ua/verhovynska/ua/8625.htm> (Accessed 22 May 2018).
 2. Trade with the EU [Online], available at: <https://readymag.com/kis/eu-ukraine-fta/3/> (Accessed 22 May 2018).
 3. The official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017), "The main economic indicators of Ukraine's trade cooperation with the EU in 2017", [Online], available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dd1eba41-9aeb-433e-97b2-5acc57561f&title=PokaznikiTorgivliUkrainiZsZa2017-Rik> (Accessed 22 May 2018).
 4. The official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017) "Ukraine has expanded its export potential. Exports of agrarian and food products from Ukraine to the EU have grown" [Online], available at: www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/1/7073057/ (Accessed 22 May 2018).
 5. Ukraine or the EU: Who has benefited more from free trade? (2017), [Online], available at: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-chy-yes-khto-bilshe-vyhrav-vid-zony-vilnoi-torhivli-413425.htm> (Accessed 22 May 2018).
 6. The official site of Representation of Ukraine in the European Union, "Agreement on a Free Trade Area between Ukraine and the EU" [Online], available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Угода_про_зону_вільної_торгівлі_між_Україною_та_ЄС (Accessed 20 May 2018).
 7. Eurointegration portal (2018), "Vegetables: prospects for export to the EU" [Online], available at: <https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/eksport-ovochiv-do-yes.pdf> (Accessed 22 May 2018).
 8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand [Online], available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (Accessed 22 May 2018).
 9. Radiych, E. (2017), "Free Trade Zone. How has trade between Ukraine and the EU changed?", Agropolit [Online], available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/368-v-zoni-vilnoyi-torgivli-yak-zminilisya-torgi-mij-ukrayinoyu-ta-yes-za-tri-roki> (Accessed 22 May 2018).
 10. Heiler, M. Pyatnitsky, V. (2015), "Trade with the EU within the framework of an in-depth and comprehensive free trade agreement", pp. 11—12.
 11. Kovalchuk, S. (2018), "Ecological and economic imperatives of sustainable development of agroecosystems" Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky, vol. 2, pp. 18—26.
- Стаття надійшла до редакції 30.03.2018 р.*